

2013

Fish processing by-products. Olfactometric assessment of chemical deodorization. Uboczne produkty przetwórstwa ryb morskich. Ocena olfaktometryczna chemicznej metody dezodoryzacji

Sebastian Opaliński

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Mariusz Korczyński

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Jacek A. Koziel

Iowa State University, koziel@iastate.edu

Fabiola Bubel

Follow this and additional works at https://lib.dr.iastate.edu/abe_eng_pubs

Part of the [Bioresource and Agricultural Engineering Commons](#)

Zbigniew Dobrzański

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

The complete bibliographic information for this item can be found at https://lib.dr.iastate.edu/abe_eng_pubs/1077. For information on how to cite this item, please visit <http://lib.dr.iastate.edu/howtocite.html>.

Fish processing by-products. Olfactometric assessment of chemical deodorization. Uboczne produkty przetwórstwa ryb morskich. Ocena olfaktometryczna chemicznej metody dezodoryzacji

Abstract

Salmon bones (waste) were deodorized by washing with aq. solns. of H₂O₂ (conc. 5%), citric acid (5%) and EtOH (85%) and tested for odor by gas-chromatog., mass spectrometric and olfactometric anal. of headspace gases. The odors were tested by 3 independent panelists. The highest odor mitigation efficiency was detd. for H₂O₂ and citric acid treatment of the bones.

Przedstawiono wyniki chemicznej metody dezodoryzacji ubocznego produktu przetwórstwa ryb (przetworzone kości lososia atlantyckiego). W tym celu zastosowano (1:5 w/v) 5-proc. roztwór nadtlenu wodoru, 5-proc. roztwór kwasu cytrynowego oraz 85-proc. roztwór alkoholu etylowego. Do pobrania prób powietrza wykorzystano technikę SPME, a identyfikacji związków zapachowych dokonano przy użyciu techniki chromatograficznej GC-MS-O. Uzyskane wyniki badań wskazują, że największą skutecznością dezodoryzacji badanych produktów rybnych charakteryzowały się metody z wykorzystaniem nadtlenu wodoru oraz kwasu cytrynowego.

Disciplines

Bioresource and Agricultural Engineering

Comments

This article is published as Opalinski S., M. Korczynski, J.A. Koziel, F. Bubel, Z. Dobrzanski. "Fish processing by-products. Olfactometric assessment of chemical deodorization. Uboczne produkty przetwórstwa ryb morskich. Ocena olfaktometryczna chemicznej metody dezodoryzacji" *Przemysł Chemiczny* 92, no. 6 (2013): 1159-1162. Posted with permission.

Fish processing by-products. Olfactometric assessment of chemical deodorization

Uboczne produkty przetwórstwa ryb morskich. Ocena olfaktometryczna chemicznej metody dezodoryzacji

Please cite as: *Przem. Chem.* 2013, **92**, 6, 1159.

Salmon bones (waste) were deodorized by washing with aq. solns. of H₂O₂ (conc. 5%), citric acid (5%) and EtOH (85%) and tested for odor by gas-chromatog., mass spectrometric and olfactometric anal. of headspace gases. The odors were tested by 3 independent panelists. The highest odor mitigation efficiency was detd. for H₂O₂ and citric acid treatment of the bones.

Przedstawiono wyniki chemicznej metody dezodoryzacji ubocznego produktu przetwórstwa ryb (przetworzone kości łososia atlantyckiego). W tym celu zastosowano (1:5 w/v) 5-proc. roztwór nadtlenu wodoru, 5-proc. roztwór kwasu cytrynowego oraz 85-proc. roztwór alkoholu etylowego. Do pobrania prób powietrza wykorzystano technikę SPME, a identyfikacji związków zapachowych dokonano przy użyciu techniki chromatograficznej GC-MS-O. Uzyskane wyniki badań wskazują, że największą skutecznością dezodoryzacji badanych produktów rybnych charakteryzowały się metody z wykorzystaniem nadtlenu wodoru oraz kwasu cytrynowego.

Przetwórstwo ryb i innych organizmów morskich to jeden z najszybciej rozwijających się sektorów spożywczych. W 2010 r. wielkość produkcji wyniosła 148,5 mln t¹⁾. Przemysł przetwórstwa ryb generuje ogromne ilości niejadalnych odpadów, obejmujących skóry, płetwy, wnętrzności, głowy i kości (kręgosłupy). Przyjmuje się, że po wstępnej obróbce surowca rybnego 40–50% masy stanowią odpady miękkie i twarde^{2, 3)}. Głównym kierunkiem ich zagospodarowania jest produkcja mączki i oleju rybnego dla celów paszowych⁴⁾. Ich stosowanie w żywieniu zwierząt

gospodarskich jest jednak ograniczone, dlatego też na świecie prowadzone są badania nad wykorzystaniem zawartych w tych odpadach ogromnych ilości białka, oleju oraz substancji mineralnych dla celów nutraceutycznych i biomedycznych^{5–7)}. W dostępnej literaturze nieliczne są informacje z zakresu przetwarzania i wykorzystania kości ryb i zawartych w nich związków organicznych i mineralnych jako suplementów diety^{5, 8, 9)}. Udział kości (głównie kręgosłupy) w ogólnej ilości odpadów z przetwórstwa ryb jest znaczny, dlatego wykorzystanie i przetwarzanie tego bogatego w wiele składników mineralnych surowca budzi wzrastające zainteresowanie^{10–13)}. Ponadto, kości ryb jako bogate źródło związków mineralnych, głównie wapnia, mogą być wykorzystane do wzbogacania żywności lub do wytwarzania naturalnych wapniowych suplementów diety, także preparatów stosowanych w żywieniu zwierząt. Stwierdzono, że wapń z kości ryb może być łatwo przyswajalny przez organizm^{5, 14, 15)}.

Przetwarzanie surowca rybnego prowadzi najczęściej do uzyskania suchej, sproszkowanej masy o charakterystycznym rybnym zapachu, którego intensywność może dyskwalifikować wykorzystanie produktu do celów żywieniowych lub biomedycznych. Jednak odbiór zapachu jest silnie uzależniony m.in. od właściwości związków zapachowych stanowiących mieszaninę. Tylko część z nich przyczynia się do ogólnego postrzegania zapachu. Niejednokrotnie duże piki GC, uzyskiwane przy użyciu detektorów w jakie wyposażone są chromatografy gazowe, niekoniecznie odpowiadały dużej intensywności zapachu. Kluczowe okazuje się określenie wpływu pojedynczych związków na intensywność zapachu. Analizę utrudnia fakt, że zapach zależy od stężenia komponentów w matrycy, a nos człowieka nie jest doskonałym detektorem. Ponadto, pod uwagę powinien być brany nieprzewidywalny zakres interakcji cząsteczek zapachowych ze sobą, a także z innymi składnikami matrycy (białka, tłuszcze, węglowodany)¹⁶⁾. Biorąc to pod uwagę, połączenie metod chromatograficznych z olfaktometrią wydaje się być najlepszym rozwiązaniem, umożliwiającym separację, identyfikację i określanie stężeń oraz opisywanie relacji pomiędzy zapachem i związkami chemicznymi, które go powodują. Olfaktometria dynamiczna jest metodą szeroko stosowaną

Dr inż. Sebastian OPALIŃSKI – notkę biograficzną i fotografię Autora drukujemy w bieżącym numerze na str. 963.

* Autor do korespondencji:

Katedra Higieny Środowiska i Dobrostanu Zwierząt, Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, ul. Chelmońskiego 38C, 51-630 Wrocław, tel./fax: (71) 320-58-66, e-mail: sebastian.opalinski@up.wroc.pl

Dr inż. Mariusz KORCZYŃSKI – notkę biograficzną i fotografię Autora drukujemy w bieżącym numerze na str. 1127.

w wielu krajach do oceny uciążliwości zapachowej instalacji przemysłowych (np. cukrownie) lub rolniczych (fermy trzody chlewnej i drobiu)^{17–20}. Połączenie chromatografu z olfaktometrem (GC-MS-O) było stosowane do oceny wielu produktów żywnościowych, a także identyfikacji związków odorotwórczych emitowanych z ferm hodowlanych^{21–26}.

Celem badań było zastosowanie metody olfaktometrycznej połączonej z GC-MS do oceny skuteczności chemicznej metody dezodoryzacji (wyeliminowanie charakterystycznego rybiego zapachu) wstępnie przetworzonych kości ryb morskich.

Część doświadczalna

Surowiec

Do badań pozyskano twarde odpady rybne (kręgosłupy wraz z przylegającą tkanką mięśniową, pozbawione głów i płetw) powstałe w wyniku filetowania łososia atlantyckiego. Zawierały one oprócz soli mineralnych, także białko i tłuszcz. Ich fizykochemiczne właściwości przedstawiono szczegółowo w publikacji²⁷.

Metodyka badań

Odpady łososia rozdrobniono na kawałki o wielkości ok. 1,5 cm, a następnie odważono 4 porcje po 100 g z dokładnością 0,1 g (waga Kern PCB 2000-1) i umieszczono w szklanych zlewkach o pojemności 1000 mL. Odpady poddano działaniu 2 M roztworu wodorotlenku sodu (NaOH, cz.d.a., PPH Stanlab) (1:5 w/v) w temperaturze pokojowej przez 16 h w celu usunięcia przylegającej tkanki mięśniowej. Uzyskane osady kostne odsączono na sicie i odmyto wodą wodociągową w celu usunięcia rozpuszczonych części układu do uzyskania obojętnego pH roztworu odmywającego (pH-metr, Testo 206-PH1). Odmyte osady kostne (nazwane Salmon) poddano następnie działaniu przez 1 h wodnych roztworów (1:5 w/v) zestawionych w tabeli 1. Po zakończeniu procesu uzyskane produkty odsączono, przemyto wodą destylowaną do pH neutralnego i suszono w suszarce (POL EKO SLW 115 TOP+) w temp. 60°C przez 6 h. Po wysuszeniu uzyskane próbki zważono (waga Radwag WAS 220/X), zmielono (młynek IKA A11 Basic) i uzyskano 4 rybne preparaty organiczno-mineralne (tabela 1).

Następnie do 4 fiolek zaopatrzonych w nakrętki z teflonowymi septami (amberglass, 40 mL, Supelco, Bellefonte, USA) odważono po 1 g każdego z uzyskanych preparatów organiczno-mineralnych (Salmon). Fiolki wstawiono na 1 h do bloku grzejnego, którego temperatura

Table 1. Washing solutions

Tabela 1. Roztwory odmywające

Preparat	Roztwór, stężenie	Substancja	Pochodzenie
Salmon 1 (kontrola)	woda destylowana	-	-
Salmon 2	H ₂ O ₂ , 5%	30-proc. H ₂ O ₂ cz.d.a.	POCH, Gliwice
Salmon 3	kwasy cytrynowy, 5%	C ₆ H ₈ O ₇ ·xH ₂ O cz.d.a.	Chempur, Piekary Śląskie
Salmon 4	EtOH, 85%	96-proc. C ₂ H ₅ OH cz.d.a.	PPH Stanlab, Lublin

wynosiła 55°C. Następnie przebijając septę przy użyciu igły do SPME (*solid phase microextraction*), Supelco, Bellefonte (USA), umieszczono wewnątrz fiolki włókno pokryte fazą stacjonarną CAR/PDMS i eksponowano przez 15 min. Bezpośrednio po pobraniu próbki powietrza metodą statyczną z nadpowierzchniowej fazy fiolki, SPME umieszczono w dozowniku chromatografu gazowego w celu przeprowadzenia analizy. Użyto aparatu Agilent Technologies wyposażonego w detektor mas oraz port olfaktometryczny^{23–25}. Otrzymane widma masowe porównano z widmami skatalogowanymi w komercyjnej bibliotece widm NIST. Symultanicznie z analizą chromatograficzną wykonano przy użyciu programu AromaTrax (ver. 6.64, Microanalytics, Round Rock, USA) ocenę doznań zapachowych, w trakcie której posługiwano się stworzonym specjalnie do tego celu panelem wyboru (rys. 1). Analizy zostały przeprowadzone w 3 powtórzeniach przez 3 niezależnych panelistów.

Omówienie wyników

Na rys. 2 przedstawiono przykładowy chromatogram i aromagram, uzyskane w trakcie analizy próbki powietrza pobranej z fiolki zawierającej preparat Salmon 1. Przeprowadzona analiza wskazała na widoczne rozbieżności między zapisem wynikającym z odpowiedzi detektora (linia czerwona) a odpowiedzią analizującego zapachy panelisty. Dla niektórych czasów retencji detektor nie wykrył żadnego związku chemicznego, natomiast odpowiedź na doznanie zapachowe była widoczna. Zaobserwowano również odwrotne zależności. Niewielkie rozbieżności w analizie (przesunięcie czerwonej linii względem czarnej) wynikały z opóźnionej reakcji panelisty na pojawiający się zapach.

Wyniki oceny zapachowej przeprowadzonej dla każdego z uzyskanych w procesie dezodoryzacji preparatów przedstawiono w tabeli 2. Na podstawie dostępnej biblioteki widm NIST wstępnie zidentyfikowano 22 związki organiczne. Paneliści biorący udział w ocenie olfaktometrycznej opisali 15 doznań zapachowych, w tym charakterystyczny zapach rybny (dla czasu retencji 14,90–15,50 min). Najwięcej doznań zapachowych odnotowano dla preparatu Salmon 1 (woda destylowana), a najmniej dla preparatów Salmon 2 (H₂O₂) oraz Salmon 3 (kwas cytrynowy). Ponadto, w odniesieniu do preparatu Salmon 3 paneliści przyporządkowali tylko 3 negatywne doznania zapachowe; w jednym przypadku zapach alkoholowy oraz dwukrotnie zapach zgniłej ryby, przy czym ten ostatni występował w odniesieniu do każdego z testowanych preparatów. Wyniki oceny olfaktometrycznej znajdują potwierdzenie w liczbie zidentyfikowanych dla każdego z preparatów związków organicznych. W przypadku Salmon 1 dopasowano, zgodnie z dostępną biblioteką, aż 18 związków, podczas gdy dla preparatów Salmon 2 i Salmon 3 tylko 8. Dodatkowo, w przypadku 5 par „doznanie zapachowe-zidentyfikowany związek” uzyskano potwierdzenie wyników w bazie ponad 700 zapachów (Flavornet) opracowanej przez amerykański Cornell University²⁸. W przypadku niektórych zidentyfikowanych związków chemicznych, paneliści nie wyczuwali żadnych zapachów, a więc ograniczenie stężenia tych związków prawdopodobnie nie prowadziło do zmniejszenia uciążliwości zapachowej preparatów. Dowodzi to faktu, że zastosowana metoda GC-MS-O może stanowić skuteczniejsze od tradycyjnych metod chromatograficznych narzędzie detekcji substancji zlononnych emitowanych m.in. z preparatów spożywczych oraz z zakładów przemysłowych.

Prof. dr inż. Jacek A. KOZIEŁ w roku 1989 ukończył studia na Wydziale Mechanicznym, Energetyki i Lotnictwa Politechniki Warszawskiej, a w roku 1993 Environmental Quality Engineering w University of Alaska, Anchorage. Doktorat z inżynierii lądowej uzyskał w University of Texas w Austin w 1998 r. Studia podoktoranckie z dziedziny chemii analitycznej w University of Waterloo (Kanada) ukończył w 2000 r. Od tego czasu pracuje jako profesor, najpierw w Texas Agricultural Experiment Station w Amarillo, a od 2004 r. na Wydziale Inżynierii Rolnictwa i Biosystemów Iowa State University (USA). Specjalność – jakość powietrza, systemy hodowli zwierząt, odory.

Dr inż. Fabiola BUBEL – notkę biograficzną i fotografię Autorki drukujemy w bieżącym numerze na str. 962.

Prof. dr hab. Zbigniew DOBRZAŃSKI – notkę biograficzną i fotografię Autora drukujemy w bieżącym numerze na str. 962.

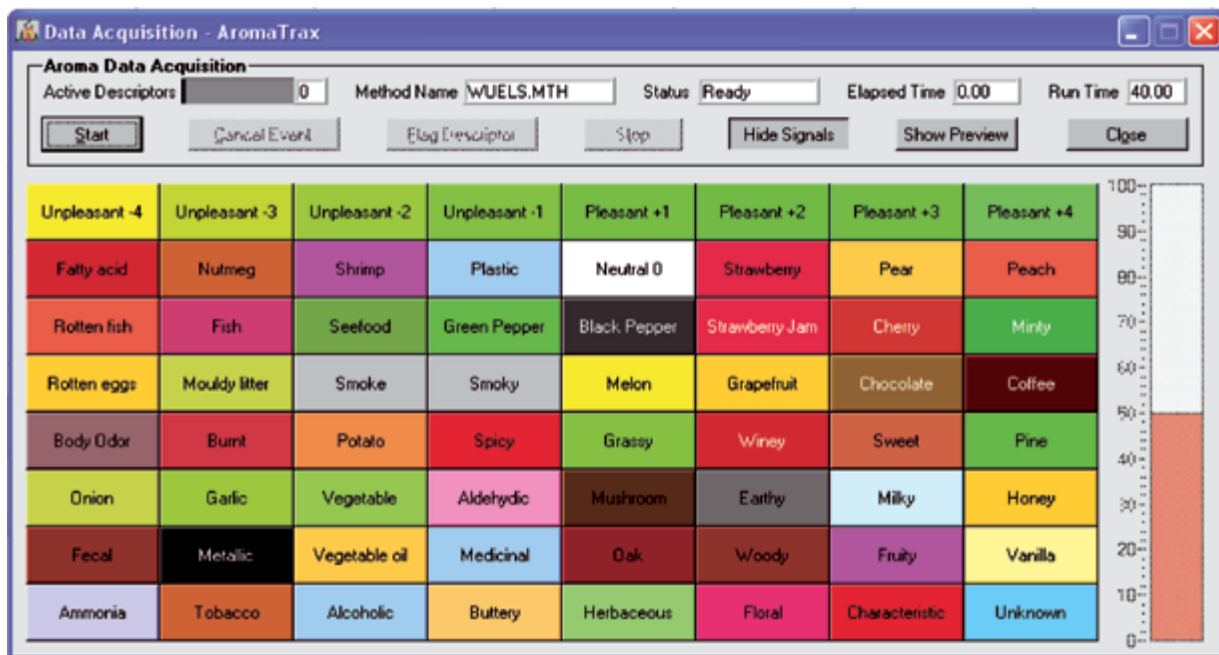

Fig. 1. Aroma descriptor panel for AromaTrax software

Rys. 1. Panel wyboru doznania zapachowego wykorzystany w programie AromaTrax

Podsumowanie

Uzyskane wyniki badań wskazują, że najwyższą skutecznością deodoryzacji badanych produktów ubocznych z przetwórstwa ryb morskich (kręgosłupy łososi) charakteryzowały się metody z wykorzystaniem nadtlenu wodoru oraz kwasu cytrynowego. Proces dalszego ich przetwarzania na preparaty wapniowe jest przedmiotem zgłoszenia patentowego²⁹⁾. Zastosowana w badaniach metoda GC-MS-O, będąca połączeniem tradycyjnej chromatografii

gazowej z olfaktometrią dynamiczną, daje możliwość precyzyjnej analizy tylko związków odpowiedzialnych za tzw. uciążliwość zapachową, co niewątpliwie wiąże się z obniżeniem czasu i kosztów tego typu badań.

Praca wykonana w ramach projektu badawczego nr N N209 756840 pt. Technologia przetwarzania twardych produktów ubocznych z przetwórstwa ryb na wapniowe suplementy diety.

Otrzymano: 19-05-2013

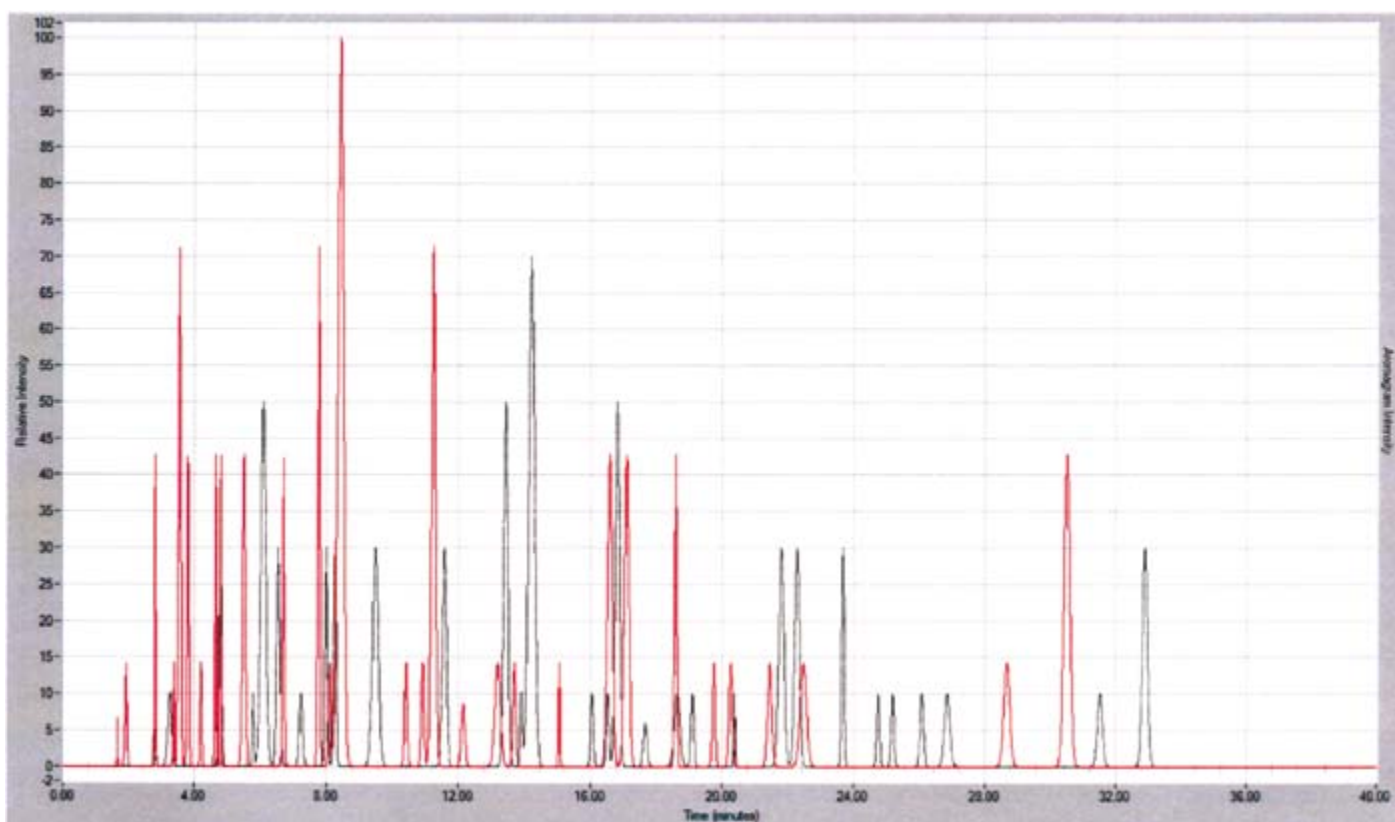

Fig. 2. Chromatogram (red line) and aromagram (black line) obtained for the sample of air from Salmon1 preparation

Rys. 2. Przykładowy chromatogram (czerwona linia) i aromagram (czarna linia) uzyskane dla próbki powietrza pobranej z preparatu Salmon1

Table 2. Results of olfactometric assessment of investigated organic-mineral preparations

Tabela 2. Wyniki oceny zapachowej rybnych preparatów organiczno-mineralnych

Lp.	Czas retencji, min	Zapach, doznanie zapachowe ^a	Zidentyfikowany związek, CAS, dopasowanie ^b	Preparat Salmon			
				1	2	3	4
1.*	5,80	medyczny, kwasu tłuszczowego, winny, -1	propanal, 123-38-6, 72%	✓	✓	✓	✓
2.	6,60	brak	4-metylooktan, 2216-34-4, 91%	✓	✓	-	-
3.	7,30	niezdefiniowany, -1	butanal, 123-72-8, 93%	-	✓	-	-
4.	8,90	brak	2-etylofuran, 3208-16-0, 91%	-	✓	-	-
5.	9,50	maślany, grzybowy, +1	pentanal, 110-62-3, 90%	✓	✓	✓	✓
6.	10,20	warzywny, 0	brak	-	-	-	-
7.*	10,90	kwiatowy, owocowy, +1	2-metylobut-2-enal, 1115-11-3, 91%	✓	✓	-	-
8.	11,30	brak	3,7-dimetylodekkan, 17312-54-8, 87%	✓	-	✓	✓
9.	11,60	brak	4-metyloundekkan, 2980-69-0, 87%	✓	-	✓	✓
10.*	11,90	kwiatowy, owocowy, +2	2,6-dimetylohept-5-enal, 106-72-9, 55%	✓	✓	-	-
11.	13,40	brak	1-penten-3-ol, 616-25-1, 59%	-	✓	-	-
12.*	13,90	medyczny, -1	dodekan, 112-40-3, 96%	✓	-	-	✓
13.	14,10	niezdefiniowane, +1	heksadekan, 544-76-3, 72%	✓	-	-	-
14.	14,50	medyczny, 0	2,3,6-trimetylodekkan, 62238-12-4, 72%	✓	-	-	✓
15.	14,70	brak	4,6-dimetylododekan, 61141-72-8, 72%	✓	-	-	✓
16.	14,90	rybny, zgnięły ryby, -2	4-metylotetradekkan, 25117-24-2, 86%	✓	-	✓	✓
17.	15,50	rybny, zgnięły ryby, -1	brak	-	-	-	-
18.	16,10	brak	tridekan, 629-50-5, 93%	-	-	-	✓
19.	16,40	grzybowy, +1	7-metylo-(Z)-2-dekan, 74630-23-2, 58%	✓	-	-	-
20.	18,40	brak	heptakozan, 593-49-7, 80%	✓	-	✓	-
21.*	19,90	kwiatowy, owocowy, +1	2-etyloheksan-1-ol, 104-76-7,	✓	-	-	✓
22.	26,90	owocowy, medyczny, +1	butylowany hydroksytoluen, 128-37-0, 98%	✓	-	✓	✓
23.	31,40	alkoholowy, -1	oktaetylenoglikol, 1000289-34-2, 91%	✓	-	✓	✓
24.	32,00	brak	1,4,7,10,13-pentaoksacyklopentadekan, 33100-27-5, 78%	✓	-	-	-
Liczba stwierdzonych pozytywnych/neutralnych doznań zapachowych				9	5	4	4
Liczba stwierdzonych negatywnych doznań zapachowych				5	4	3	5
Suma opisanych doznań zapachowych				14	9	7	9
Liczba zidentyfikowanych związków chemicznych				18	8	8	12

^a oprócz formy opisowej, doznania zapachowe określane były w skali punktowej: przyjemne od +1 do +4, nieprzyjemne od -1 do -4, neutralne 0;

^b procent dopasowania określony na podstawie dostępnych danych z biblioteki NIST;

* pary „doznanie zapachowe-zidentyfikowany związek”, które zostały potwierdzone w bazie Flavornet²⁸.

LITERATURA

1. Anonim, *Rynek ryb*, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012 r.
2. W.K. Jung, B.J. Lee, S.K. Kim, *Brit. J. Nutr.* 2006, **95**, 124.
3. K. Kolodziej, *Wiad. Ryb.* 2007, **9/10**, 21.
4. A.G.J. Tacon, M. Metain, *Aquaculture* 2008, **285**, 146.
5. S.K. Kim, P.J. Park, H.G. Byun, J.Y. Je, S.H. Moon, S.H. Kim, *J. Food Biochem.* 2003, **27**, nr 3, 255.
6. M.T. Rodriguez-Estrada, S. Chung, P. Chinachoti, *J. Food Sci.* 1994, **59**, 799.
7. F. Shahidi, Y.V.A. Janak-Kamil, *Trends Food Sci. Tech.* 2001, **12**, 435.
8. T. Larsen, S.H. Thilsted, K. Kongsbak, M. Hansen, *Brit. J. Nutr.* 2000, **83**, 191.
9. E. Skierka, M. Sadowska, J. Mańkowska, A. Lipińska-Beyer, *Med. Weter.* 2008, **64**, 677.
10. P. Phiraphinyo, S. Taepakpurenat, P. Lukkanatinnaporn, W. Suntornsuk, L. Suntornsuk, *J. Sci. Technol.* 2006, **28**, nr 2, 327.
11. W.K. Jung, P.J. Park, H.G. Byun, S.H. Moon, S.K. Kim, *Food Chem.* 2005, **91**, 333.
12. J. Toppe, S. Albrektsen, B. Hope, A. Aksnes, *Comp. Biochem. Phys. B* 2007, **146**, 395.
13. M.K. Malde, I.E. Graff, H. Siljander-Rasi, E. Venäläinen, K. Julshamn, J.I. Pedersen, J. Valaja, *J. Anim. Physiol. An. N.* 2010, **94**, nr 5, 66.
14. J.S. Kim, M.L. Cho, M.S. Heu, *J. Korean Fish Soc.* 2000, **33**, nr 2, 158.
15. Y. Tsutagawa, Y. Hosogai, H. Kawai, *J. Food Hyg. Soc. Japan* 1994, **34**, 315.
16. B. d'Acampora Zellner, P. Dugo, G. Dugo, L. Mondello, *J. Chromatogr. A* 2008, **1186**, 123.
17. I. Sówka, *Ochr. Środ.* 2011, **33**, nr 1, 31.
18. I. Sówka, M. Skrętowicz, J. Zwoździak, M. Szklarczyk, A. Nych, P. Zwoździak, G. Wojnicz, *Przem. Chem.* 2011, **90**, nr 6, 1240.
19. L.D. Jacobson, B.P. Hetchler, D.R. Schmidt, R.E. Nicolai, A.J. Heber, J. Ni, S.J. Hoff, J.A. Koziel, D.B. Parker, Y. Zhang, D.B. Beasley, *J. Air Waste Manage.* 2008, **58**, 806.
20. N. Akdeniz, L.D. Jacobson, B.P. Hetchler, S.D. Bereznicki, A.J. Heber, J.A. Koziel, L. Cai, S. Zhang, D.B. Parker, *T. ASABE* 2012, **55**, nr 6, 2335.
21. L. Theron, P. Tournayre, N. Kondjoyan, S. Abouelkaram, V. Sante-Lhoutellier, J. Berdague, *Meat Sci.* 2010, **85**, 453.
22. E. Bertrand, E. Hado-Maturana, C. Chevarin, S. Portanguen, F. Mercier, P. Tournayre, S. Abouelkaram, A.-S. Guillard, A. Kondjoyan, J.-L. Berdagué, *Intern. Dairy J.* 2011, **21**, 806.
23. L. Cai, J.A. Koziel, M. Dharmadhikari, J.H. van Leeuwen, *J. Chromatogr. A.* 2009, **1216**, 281.
24. Y.C. Lo, J.A. Koziel, L. Cai, S.J. Hoff, W.S. Jenks, H. Xin, *J. Environ. Qual.* 2008, **37**, 521.
25. L. Cai, J. Koziel, Y. Liang, A. Nguyen, H. Xin, *J. Environ. Qual.* 2007, **36**, 184.
26. L. Chen, S.J. Hoff, J.A. Koziel, L. Cai, B. Zelle, G. Sun, *Bioresource Technol.* 2008, **99**, 7767.
27. Z. Dobrzański, F. Bubel, K. Chojnacka, P.J. Bykowski, J. Bolanowski, T. Trziszka, *Przem. Chem.* 2012, **91**, nr 5, 733.
28. T. Acree, H. Arn, 2004, <http://www.flavornet.org>
29. *Zgl. pat. pol.* P-403123 (2013).